

Yoksulluk ve Yoksulluk Göstergeleri: Türkiye ve OECD Ülkeleri Üzerine Bir Karşılaştırma

İrem ÇETİN*

Geliş Tarihi (Received): 04.01.2019 – Kabul Tarihi (Accepted): 05.05.2020

Öz

Yoksullukla mücadele politikalarının başarı şansının artırılmasında, yoksul olarak kimin tanımlandığı ve yoksulluğun ölçülmesinde hangi göstergelerin ön plana çıktığı önem taşımaktadır. Literatürde son dönemde yapılan çalışmalarda, yoksulluğu yalnızca gelir yetersizliği üzerinden tanımlayan anlayışın yerini yoksulluğu çok boyutlu bir sorun olarak değerlendiren yaklaşım almıştır. Bu çerçevede, çalışmada, yoksulluğun Türkiye’deki boyutunun, literatürde yer alan farklı yoksulluk tanım ve göstergeleri çerçevesinde OECD ülkeleri ile karşılaştırmalı olarak araştırılması amaçlanmıştır. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre, Türkiye’de yoksulluk OECD ülkelerine kıyasla önemli bir sorun oluşturmaktadır. Türkiye’deki yoksulluk sorunu çok boyutlu bir şekilde değerlendirildiğinde de, Türkiye’nin OECD ülkeleri arasında arka sıralarda olduğu görülmektedir. Çalışmanın bulguları göz önüne alındığında, Türkiye’de yoksullukla mücadele politikalarının bireylerin “yapabilirliklerini” arttırabilmek amacıyla başta eğitim, sağlık ve barınma alanlarında olmak üzere iktisadi ve sosyal politikalar arasındaki uyumu sağlayacak şekilde tasarlanması gerektiği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, Yoksulluk Göstergeleri, Çok Boyutlu Yoksulluk.

* Dr. Öğr. Üyesi, Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü Öğretim Üyesi, iremyendi@hacettepe.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-3717-7462

Poverty and Poverty Indicators: A Comparison of Turkey and OECD Countries

Abstract

In order to increase the chances of success of poverty reduction policies, it is important to identify who is defined as poor and which indicators come to the forefront in measuring poverty. In recent studies in the literature, the understanding that defines poverty only through income insufficiency has been replaced by an approach that evaluates poverty as a multidimensional problem. In this context, the aim of the study was to investigate the dimension of poverty in Turkey comparatively with the OECD countries within the framework of different poverty definitions and indicators in the literature. According to the results, poverty in Turkey is an important problem compared to the OECD countries. When the poverty problem in Turkey is evaluated multidimensionally, it is observed that Turkey is in the back row among the OECD countries. When the findings of the study are taken into consideration, it is thought that the poverty reduction policies in Turkey should be designed in a way to ensure the harmony between economic and social policies, especially in the fields of education, health, and housing, in order to increase the “capabilities” of individuals.

Keywords: Poverty, Poverty Indicators, Multidimensional Poverty.

Giriş

Yoksulluğun azaltılması konusu hem gelişmekte olan hem de gelişmiş ekonomilerin en önemli gündem maddelerinden biridir. İnsani kalkınmanın en temel amacı küresel yoksulluğun azaltılmasıdır (UNDP, 2017, s.1). Yoksulluğa ilişkin literatürdeki çalışmalar her ne kadar 18. yüzyılın sonu ile 19. yüzyılın başına dayansa da (Beteille, 2003, s.4455), yoksulluğun tanımlanmasında ve ölçülmesinde literatürde fikir birliği bulunmamaktadır. Bu noktada, yoksullukla mücadele politikalarının başarı şansının artırılmasında yoksul olarak kimin tanımlandığı ve yoksulluğun ölçülmesinde hangi göstergelerin ön plana çıktığı önem taşımaktadır. Bu çerçevede, literatürde son dönemde yoksulluğu yalnızca gelir yetersizliği üzerinden tanımlayan anlayışın yerini yoksulluğu çok boyutlu bir sorun olarak değerlendiren yaklaşım almıştır. Söz konusu yaklaşımda, yoksulluk, basit bir gelir yetersizliğinden ziyade, yaşam standardına ilişkin çeşitli göstergeler üzerinden tanımlanan, sosyal dışlama, gelir dağılımı ve insani kalkınma konularıyla da yakından ilişkili olan bir kavramdır. Yoksulluğun tanımlanmasındaki söz konusu değişiklik yoksullukla mücadele politikalarının oluşturulmasında ve sonuçlarının değerlendirilmesinde daha kapsamlı bir anlayışı gerekli kılmaktadır.

Küreselleşme süreci ile birlikte bazı gelişmekte olan ülkelerde yaşanan hızlı büyüme performansı her ne kadar gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki gelir farklılıklarının azaltılmasına katkıda bulunsa da, ülke içi gelir eşitsizlikleri söz konusu süreçte küresel eşitsizliği arttıran bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır (Milanovic, 2016). Gelir eşitsizliği ve yoksulluk Türkiye ekonomisinin de en önemli ekonomik ve toplumsal sorunlarından birini oluşturmaktadır. TÜİK (2019), Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması-2018 sonuçları da göre, 2018 yılında 11 milyon 91 bin kişi görece yoksulluk sınırının altında yaşarken, görece yoksulluk oranı %13.9 olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönem için TÜİK tarafından hesaplanan maddi yoksulluk oranı ise %26.5 olmuştur. Maddi yoksulluk oranı finansal sıkıntıda olma durumunu ifade ederken, yoksulluk gelir yoksulluğundan daha geniş anlamda tanımlamakta, çamaşır makinesi, renkli televizyon, telefon ve otomobil sahipliği ile beklenmedik harcamalar, evden uzakta bir haftalık tatil, kira, konut kredisi, borç ödemeleri, iki günde bir et, tavuk, balık içeren yemek ve evin ısınma ihtiyacının ekonomik olarak karşılanamama durumu ile ilgili hanehalklarının algılarını yansıtarak yoksulluk sorununu çok boyutlu ve subjektif olarak ele alıp, bireylerin sahip olduklarını gelir ile neleri yapabildiklerine odaklanmaktadır. Söz konusu veriler dikkate alındığında, Türkiye’de uygulanacak yoksullukla mücadele politikalarının başarıya ulaşması ve yoksullukla mücadelede öncelikli alanların belirlenmesi için, yoksulluğun

boyutunun farklı yoksulluk göstergeleri çerçevesinde uluslararası karşılaştırmalara imkan verecek şekilde ortaya konulması önem taşımaktadır. Bu çerçevede, bu çalışmada, literatürde yer alan farklı yoksulluk tanım ve göstergeleri çerçevesinde, yoksulluğun Türkiye'deki boyutunun OECD ülkeleri ile karşılaştırmalı olarak araştırılması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda, çalışmanın bir sonraki bölümünde, yoksullukla ilişkili kavramlar, tanımları ve göstergeleri ile birlikte ele alınmış, bu çerçevede mutlak ve göreceli yoksulluk, sosyal dışlama, çok boyutlu yoksulluk, yoksulluk ve kalkınma ile subjektif yoksulluk başlıkları altında Türkiye'nin farklı yoksulluk göstergeleri çerçevesindeki performansına OECD ülkeleri ile karşılaştırmalı olarak yer verilmiştir. Çalışmanın son bölümünde ise, yoksulluğun Türkiye'deki boyutlarına ve yoksullukla mücadelede uygulanacak politikalara ilişkin genel bir değerlendirme yer almaktadır.

1. Yoksullukla İlişkili Bazı Kavram ve Göstergeler: Türkiye ve OECD Ülkeleri Üzerine Bir Karşılaştırma

Yoksulluk, Dünya Bankası (World Bank, 2000, s.15) tarafından “iyi olma (well-being) durumundan mahrum olma” olarak tanımlanmıştır. Bu çerçevede, “iyi olma” durumunun nasıl tanımlandığı, kimlerin yoksul olarak değerlendirileceği noktasında önem taşımaktadır. “İyi olma” durumunun tanımlanmasında temel olarak iki farklı yaklaşımdan söz edilebilir. Birinci yaklaşımda “iyi olma” durumunu gelir üzerinden tanımlamakta ve söz konusu yaklaşımın temelleri Rowntree (1901)'nin çalışmasına dayanmaktadır. Rowntree (1901) İngiltere'nin York kenti için gerçekleştirdiği çalışmada bireylerin yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli olan gıda ve gıda dışı ürünlerin yer aldığı bir mal sepetinin parasal değerini hesaplamıştır. Bu çerçevede, gelir ya da harcaması bu sepetin değerinden düşük olan bireyler yoksul olarak kabul edilmiştir. Dünya Bankası'nın bugün kullandığı küresel yoksulluk hesaplamaları da söz konusu yaklaşıma dayanmaktadır (World Bank, 2000. s.16). “İyi olma” durumunun tanımlanmasında temel alınan bir diğer yaklaşım ise Sen (1987) tarafından ortaya konulan “yapabilirlikler” kavramıdır. Söz konusu yaklaşıma göre, bireylerin gelir, eğitim ve sağlık düzeylerinin yetersiz olması, güvenliklerinin sağlanamaması, politik haklarının olmaması gibi durumlar bireylerin yapabilirliklerini kısıtlayarak yoksulluğun ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Sen (1987)'nin söz konusu yaklaşımı ile yoksulluk, gelir yetersizliği üzerinden tanımlanan geleneksel yaklaşımdan farklı olarak çok boyutlu bir şekilde ele alınmaktadır. Yoksulluğun çok boyutlu bir kavram olarak ele alınması yoksullukla mücadelede uygulanacak politikaların çerçevesini de değiştirmektedir. Yoksulluların gelir düzeyini azaltacak politika uygulamaları gelir yoksulluğunun azaltılmasına katkı sağlarken, yoksulların “yapabilirliklerini” genişletecek

politikaların “eğitim, sağlık, guvenlik, politik haklar” gibi alanlara yoğunlaşması gerekmektedir (Haughton ve Khandker, 2009, s.2-3). Sen (1987)’nin çalışmasıyla birlikte yoksulluğun belirlenmesinde gelir dışındaki faktörlerin de etkili olduğu grşu yaygınlık kazanmış ve Alkire ve Santos (2010) tarafından “ok boyutlu yoksulluk endeksi” geliştirilmiştir. Söz konusu endekste, yoksulluk, geniş boyutlara sahip bir kavram olarak ele alınmaktadır. Yoksulluğun boyutları, sağlık, eğitim ve yaşam standardına ilişkin göstergeler çerçevesinde değerlendirilmektedir.

Yoksulluğun, “gelir yoksulluğu” ya da “ok boyutlu yoksulluk” kavramları çerçevesinde incelenmesinin yanı sıra yoksulluğun objektif ve sübjektif olarak değerlendirilmesi de literatürde ele alınan bir diğer yaklaşımı oluşturmaktadır. Objektif yoksulluk yaklaşımı, yoksulluğu neyin oluşturduğuna ve yoksulluktan kurtulmada hangi yolların izlenmesi gerektiğine dair normatif yargıları içermektedir (Lok-Dessallien, 1999, s.3). Bu çerçevede, mutlak ve grel yoksulluk ltleri objektif yoksulluğun tanımlanmasında nesnel birer lt olarak kullanılabilir. Gelir yoksulluğunun yanı sıra eğitim, sağlık, barınma, guvenlik, toplumsal katılım gibi çok boyutlu göstergeler çerçevesinde yoksulluk objektif olarak ele alınabilmektedir. Sübjektif yoksulluğun belirlenmesinde ise, toplumda kimlerin kendini yoksul olarak tanımladığı ya da bireylerin toplum içinde kendi durumlarını nasıl değerlendirdiği ele alınır. (Nandori, 2014, s.4424-4425).

Yoksulluğun llmesi, toplum içinde yoksul olarak tanımlanan bireylerin sayısının belirlenmesi ile ilgilidir ve söz konusu amaçla geliştirilen lt yukarıda ele alınan çeşitli yoksulluk kavramları çerçevesinde oluşturulmaktadır. Bu amaçla, çalışmanın bundan sonraki kısmında, öncelikle objektif yoksulluk göstergeleri (mutlak ve grel yoksulluk, sosyal dışlama, çok boyutlu yoksulluk, insani kalkınma) erevesinde Türkiye ve OECD lkelerinde yoksulluğun boyutu karşılaştırmalı olarak ele alınacak daha sonra yoksulluğun boyutu sübjektif yoksulluk göstergeleri çerçevesinde değerlendirilecektir.

1.1 Mutlak ve Grel Yoksulluk

Gelir yoksulluğu literatürde temel olarak, grel ve mutlak yoksulluk kavramları çerçevesinde ele alınmaktadır. Mutlak yoksulluk, beslenme ve diğer temel gereksinimlere göre sosyal olarak kabul edilebilir yaşam koşullarının altında kalma durumunu işaret etmekte ve temelleri Rowntree (1901)’nin çalışmasında oluşturduğu minimum yaşam maliyeti sınırına dayanmaktadır. Grel yoksulluk ise, toplumun ortalama refah düzeyinin belirli bir oranının altında kalmayı ifade etmektedir. 1960’lı yıllara kadar yoksulluk kavramı mutlak yoksulluk bağlamında ele alınmış, daha sonraki dönemde literatürde grel yoksulluk kavramı ön plana

çıkılmıştır. Ancak görelî yoksulluk kavramı literatürde 1960'lı yıllardan önce de yer bulmuştur. Adam Smith Ulusların Zenginliği (Wealth of Nations) adlı kitabında 18. Yüzyılda Avrupa'da keten bir gömleğin sosyal açıdan önemine vurgu yaparak "itibarlı bir işçinin sosyal alanda keten gömleği olmadan görünmesinin utanç verici" olduğunu belirterek yoksulluk sınırının içinde bulunduğu koşula göre değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir (Ravallion, 2016, s.106). Townsend (1979) çalışmasında, Rownstree (1901)'in mutlak yoksulluk tanımı yerine yoksulluğu görelî olarak ele almış, bu çerçevede, toplum içinde bulunan bireylerin beslenme düzeylerinin, topluma katılma seviyelerinin ve yaşam koşullarının toplumda geleneksel olarak kabul edilen düzeyden düşük olması durumunu yoksulluk olarak tanımlamıştır.

Mutlak yoksulluk yaklaşımını benimseyenlere göre, ülkeler arasındaki sınırlar göz ardı edilmeli, mutlak yoksul olarak kabul edilen iki insandan biri zengin diğeri fakir ülkede yaşasalar bile aynı şekilde ele alınmalıdır. Ancak görelî yoksulluk yaklaşımının taraftarlarına göre, mutlak yoksul olarak kabul edilen, ancak zengin ülkede yaşayan bireyin ekonomik ve sosyal hayata katılabilmek için karşılaşacağı maliyetler daha yüksek olacaktır (Ravallion, 2016, s.106).

Dünya Bankası, 2011 yılı satın alma gücü paritesine göre günlük 1.90 doların altında gelire sahip olanları aşırı yoksul olarak kabul etmekte, bu çerçevede mutlak yoksulluk uluslararası bağlamda ele alınmaktadır. Dünya Bankası, uluslararası yoksulluk sınırının yoksulluğun ele alınması açısından aşırı uç durumu ifade etmesi gerekçesiyle uluslararası yoksulluk sınırına ilave olarak düşük ve orta gelirli ülkelerle (LMICs) yüksek ve orta gelirli ve gelirli (UMICs) ülkelerin ihtiyaçlarını gözetererek ilave yoksulluk sınırları oluşturmuştur. Düşük ve orta gelirli ülkeler için söz konusu sınır 2011 yılı satın alma gücü paritesine göre 3.20\$ iken, yüksek ve orta gelirli ülkeler için 5.50 \$'dır (World Bank, 2018).

Dünyada son 25 yılda küresel yoksulluğun azaltılması alanında önemli gelişmeler yaşanmış, son çeyrek yüzyılda gerçekleşen güçlü büyüme performansı ve gelişmekte olan ülkelerdeki zenginlik artışı, yoksulluğun azaltılması sürecine katkıda bulunmuştur (World Bank, 2018, s.1). Bu çerçevede, 1990 yılında, 2011 yılı satın alma gücü paritesine (SAGP) göre günlük 1.90\$'ın altında yaşayan insan sayısı dünyada 1.8 milyar iken, 2015 yılına gelindiğinde söz konusu rakam 731 milyona düşmüştür. Benzer şekilde mutlak yoksulluk oranı 1990 yılında %35.88

iken bu oran 2015 yılında %9.94'e gerilemiştir. Tablo 1'de dünyanın farklı bölgelerinde 1990 ve 2015 yıllarında yoksulluğa ilişkin bazı göstergeler yer almaktadır[†].

Tablo 1: Küresel Yoksulluk Göstergeleri

	Yoksulluk Sınırı \$/Gün(SAGP)	Yoksulluk Oranı (%)	Yoksul İnsan Sayısı (milyon)	Nüfus (milyon)
2015				
Doğu Asya ve Pasifik	1.90	2.31	47.00	2.038.47
Avrupa ve Merkez Asya	1.90	1.46	7.13	487.04
Latin Amerika ve Karayipler	1.90	3.88	24.32	626.57
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	1.90	4.21	15.65	371.65
Diğer Yüksek Gelirli	1.90	0.68	7.36	1,083.78
Güney Afrika	1.90
Safra Altı Afrika	1.90	41.05	412.99	1,006.09
Dünya	1.90	9.94	731.02	7,357.80
1990				
Doğu Asya ve Pasifik	1.90	61.32	983.88	1,604.58
Avrupa ve Merkez Asya	1.90
Latin Amerika ve Karayipler	1.90	14.85	65.46	440.82
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	1.90	6.19	14.21	229.72
Diğer Yüksek Gelirli	1.90	0.48	4.33	903.66
Güney Afrika	1.90	47.30	535.93	1,133.09
Safra Altı Afrika	1.90	54.69	280.15	512.27
Dünya	1.90	35.88	1,897. 25	5,288.39

Kaynak: PovcalNet, 2015.

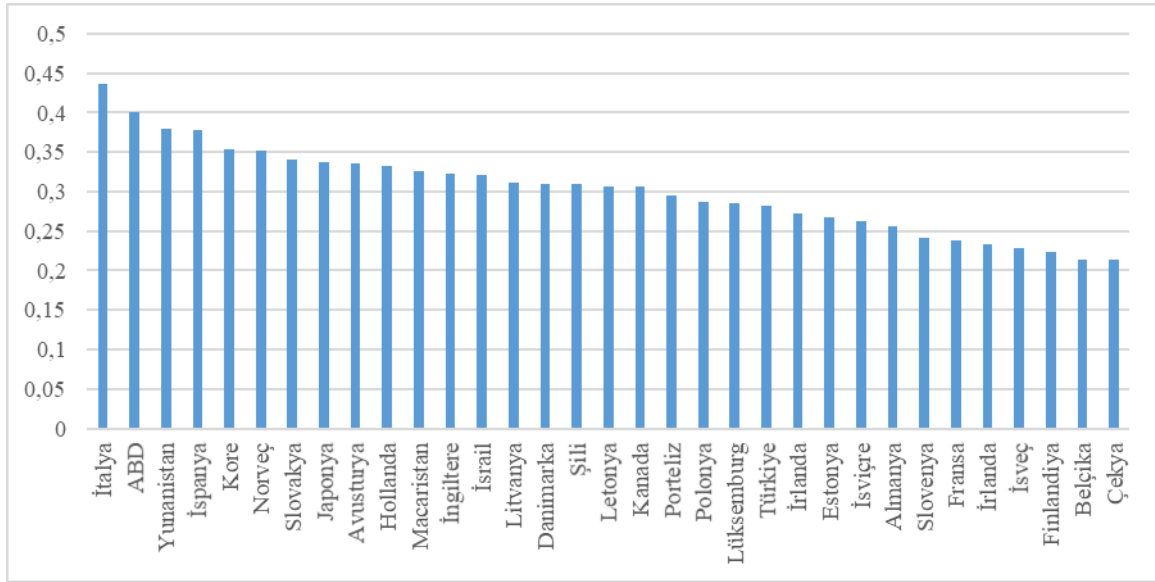
Dünyanın farklı bölgelerindeki yoksulluk oranlarına bakıldığında yoksulluğun azaltılmasına yönelik çabaların eşit derecede başarıya ulaşmadığı görülmektedir. 1990 yılında Doğu Asya ve Pasifik Bölgesi'nde yoksulluk oranı %61.32 iken, 2015 yılına gelindiğinde bu oran önemli oranda azalarak %2.31'e gerilemiştir. Benzer bir durum da Latin Amerika ve Karayipler Bölgesi'nde yaşanmış, yoksulluk oranı %14.85'ten %3.88'e düşmüştür. Diğer taraftan, Sahra

[†] Yoksulluğa ilişkin küresel ölçekteki en güncel veri 2015 yılına ait olduğu için Tablo 1'de en son 2015 yılına ilişkin veriye yer verilmiştir.

Altı Afrika’da 1990 yılında %54.69 olan yoksulluk oranı 2015 yılında ancak %41.05’e gerilemiş, yoksul kişilerin sayısı 280 milyondan 412 milyona yükselmiştir. Söz konusu durum, dünyanın farklı bölgelerinde aşırı yoksulluk içinde bulunan önemli sayıda insanın olduğunu göstermektedir.

Yüksek ve orta gelirli ülkeler grubunda yer alan Türkiye’de 2018 yılı verilerine göre nüfusun %2.1’i günlük 5.5\$ olan yoksulluk sınırının altında yer alırken aynı ülke grubunda yer alan İtalya için söz konusu oran %1.8’dir (World Bank, 2019) Mutlak yoksulluk bağlamında ele alınan bir başka kavram ise, yoksulluk açığıdır (poverty gap). Yoksulluk açığı yoksullukların yoksulluk sınırı üzerine çıkabilmeleri için gerekli olan ortalama gelir düzeyini göstermektedir. Endeks 0 ile 1 arasında değer almakta ve bireylerin yoksulluk sınırına ne kadar yakın olduklarını göstermektedir. Söz konusu endeks yoksulluğun derinliğini ölçmektedir. Grafik 1’de OECD ülkelerinde 2015 yılına ilişkin yoksulluk açığı verileri yer almaktadır. Söz konusu verilerde yoksulluk sınırı ortalama hanehalkı gelirinin yarısı olarak tanımlanmıştır. 2015 yılında yoksulluk açığı endeksi en yüksek değeri 0.437 ile İtalya’da alırken en düşük değeri ise, 0.214 Çekya’da almıştır. Söz konusu dönemde OECD ortalaması 0.302 iken Türkiye’de yoksulluk açığı 0.282 olarak gerçekleşmiştir.

Grafik 1: Yoksulluk Açığı (2016)

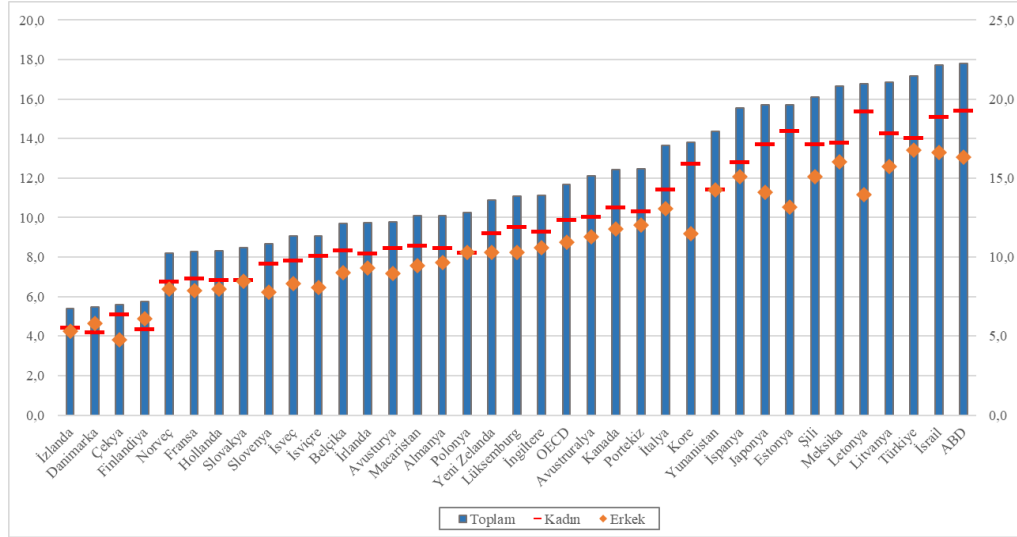
Kaynak: OECD (2019), Poverty Gap.

Görelî yoksulluk, hanehalkı gelirinin ortama ulusal gelirin altında kalmasıyla bireylerin bazı temel yaşamsal ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz durumda olmasını ifade eder. Görelî yoksulluk verilerine bakıldığında ise, Grafik 2’de yer alan bilgilere göre, OECD ülkelerinde görelî yoksulluk oranı ortalamasının 2016 yılında %11.7 olarak gerçekleştiği görülmektedir.

Türkiye %17.2 görelî yoksulluk oranı ile Amerika Birleşik Devletleri (ABD-%17.8) ve İsrail (%17.7)'den sonra görelî yoksulluk oranının en yüksek olduğu üçüncü ülke olmuştur. Görelî yoksulluk oranının en düşük olduğu ülke İzlanda (%5.4) olurken, İzlanda'yı Çekya (Çek Cumhuriyeti-%5.5) ve Norveç (%5.6) takip etmiştir.

Benzer şekilde Grafik 2'de yer alan veriler doğrultusunda, görelî yoksulluk oranlarına cinsiyete göre baktığımızda ise, 2016 yılında, OECD ülkeleri ortalamasında kadınlarda yoksulluk oranının %12.3 ile erkeklere (%10.9) daha yüksek olduğu görülmektedir. Türkiye'de ise aynı dönemde kadınlarda yoksulluk oranı %17.5 iken, erkeklerde yoksulluk oranı %16.8 olarak gerçekleşmiştir.

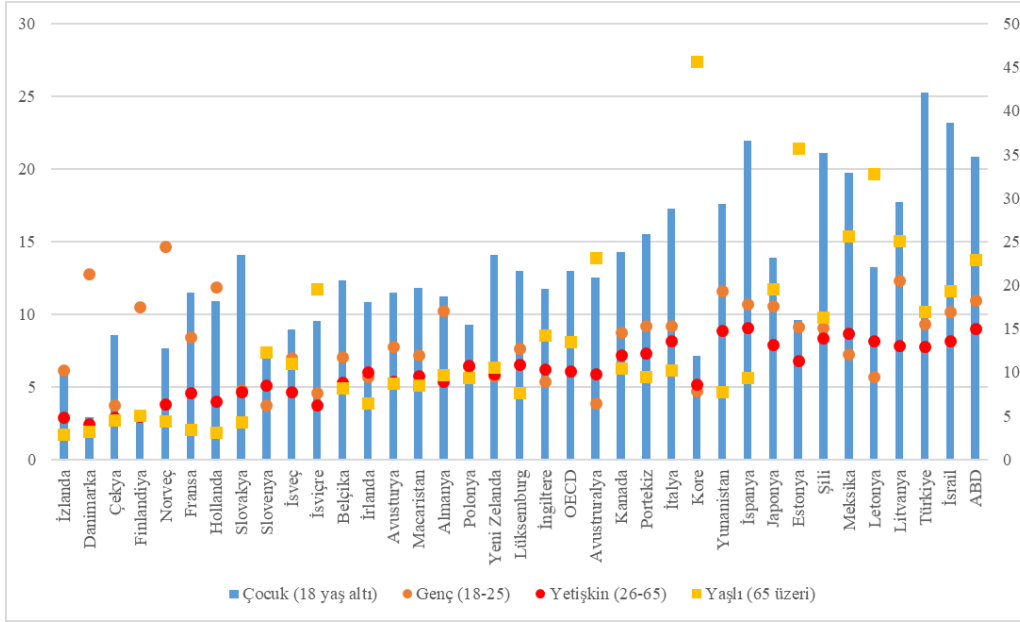
Grafik 2: Medyan Gelirin %50'sinden Az Gelire Sahip Olanların Oranı (2016)

Kaynak: OECD Society at a Glance 2019

OECD ülkelerinde görelî yoksulluk oranları yaş gruplarına göre de farklılık göstermektedir. Grafik 3'te yer alan 2016 yılı OECD ülkeleri ortalamasına bakıldığında, görelî yoksulluk en düşük %10.1 ile yetişkinler arasında görülürken, yetişkinleri %13 ile çocuklar, %13.5 ile yaşlılar, %13.6 görelî yoksulluk oranı ile ise gençler takip etmektedir. Türkiye'de ise görelî yoksulluk oranı OECD ülkeleri ortalamasında olduğu gibi en düşük yetişkinler (%13) arasında görülmektedir. Ancak yoksulluğun çocuk, genç ve yaşlılar arasındaki dağılımı OECD ülkelerinden farklılaşmakta, çocuklarda %25.3 gibi önemli bir oranında yoksulluk görülmekte, bunu sırasıyla yaşlılar (%17) ve gençler (%15.5) takip etmektedir.

Grafik 3: Medyan Gelirin %50'sinden Az Gelire Sahip Olanların Yaş Grubuna Göre Oranları (2016)

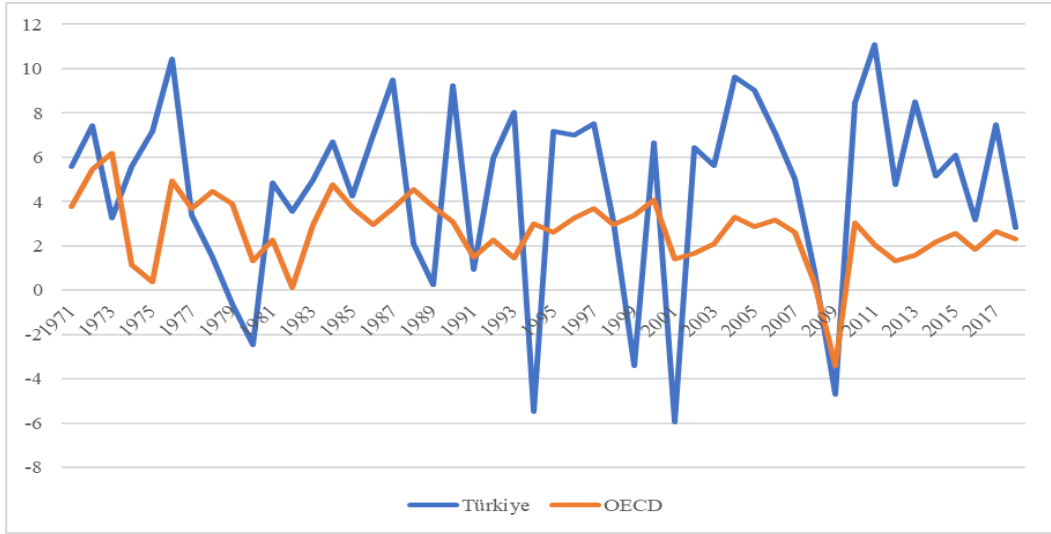

Kaynak: OECD Society at a Glance 2019

Yoksulluk sadece gelişmekte olan ülkelerde değil, gelişmiş ülkelerde de önemli boyutlara ulaşmıştır. Son 25 yılda gerçekleşen küreselleşme süreci ile birlikte bir taraftan Asya ülkelerinde gerçekleşen yüksek büyüme performansı ülkeler arası gelir farklılıklarının azaltarak küresel eşitsizliğin ülkeler arası boyutunun ve küresel yoksulluğun azaltılması sürecine katkıda bulunurken, aynı süreçte küresel eşitsizliğin ülkeler içindeki boyutu artış göstermiş, yüksek gelirli OECD ülkelerinin yoksul ve orta sınıfları küreselleşmeden kazanç elde edemezken, küreselleşmenin kazananı gelişmiş ülkelerdeki en yüksek gelirli %1'lik sınıf ile yükselmekte olan Asya ekonomilerinin orta sınıfı olmuştur (Milanoviç, 2016, s.10-24).

Küreselleşme sürecinde meydana gelen ülkeler arası gelir yakınsaması ve küresel eşitsizliğin ülkeler arası boyutunun azalması durumu, Grafik 4'te Türkiye ve OECD ülkelerinin 1971-2017 yılları arasındaki ekonomik büyüme performansları açısından incelenmiştir. Söz konusu grafiğe göre, Türkiye, 1980, 1990 ve 2000'li yıllardaki kriz dönemlerinin dışında OECD ortalamasının üzerinde bir büyüme performansı sergilemiş, OECD ortalamasının üzerindeki büyüme oranı Türkiye ve OECD ülkeleri arasındaki gelir yakınsamasını pozitif yönde etkilerken, Türkiye ekonomisindeki istikrarsızlıklar gelir yakınsaması sürecini negatif yönde etkilemiştir.

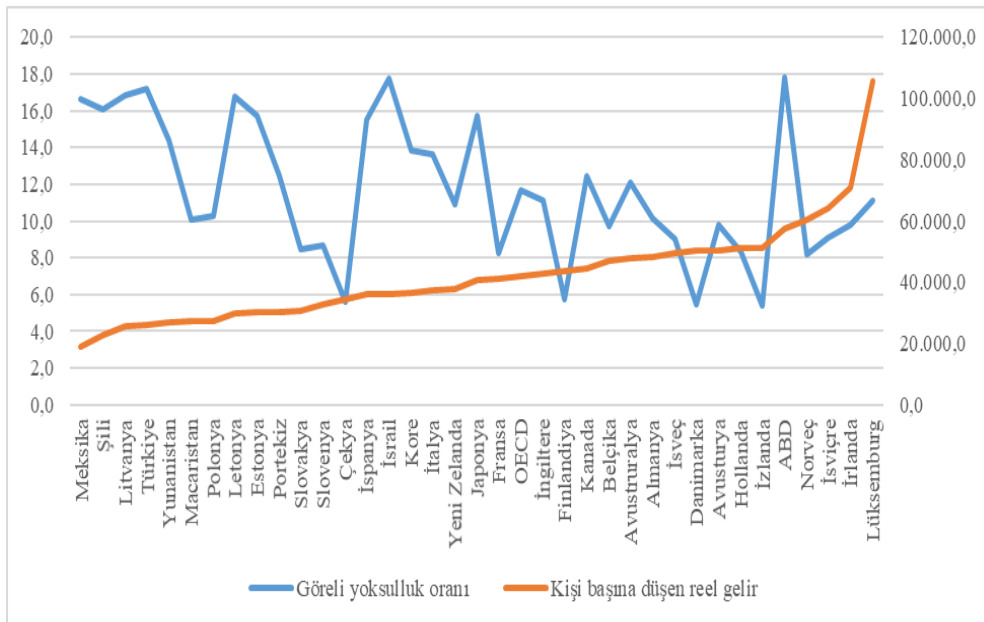
Grafik 4: Türkiye ve OECD Ülkelerinde Ekonomik Büyüme (1971-2017)

Kaynak: OECD Annual Growth Rates in Percentage, 2019

Grafik 5’te OECD ülkelerinde kişi başına düşen gelir ile görelî yoksulluk oranı arasındaki ilişki yer almaktadır. Grafikten görülebileceği üzere kişi başına düşen geliri yüksek olan bazı OECD ülkelerinde yoksulluk önemli boyuttadır. Küresel eşitsizliğin ülke içi boyutu (Milanoviç,2016, s.24) bu duruma neden olurken, literatürde yer alan pek çok çalışmada yoksulluğun ülke içi gelir eşitsizliği ile birlikte arttığı ortaya konulmuştur (Lee, 2014, s.4982).

Grafik 5: Yoksulluk ve Kişi Başına Düşen Gelir (2016)

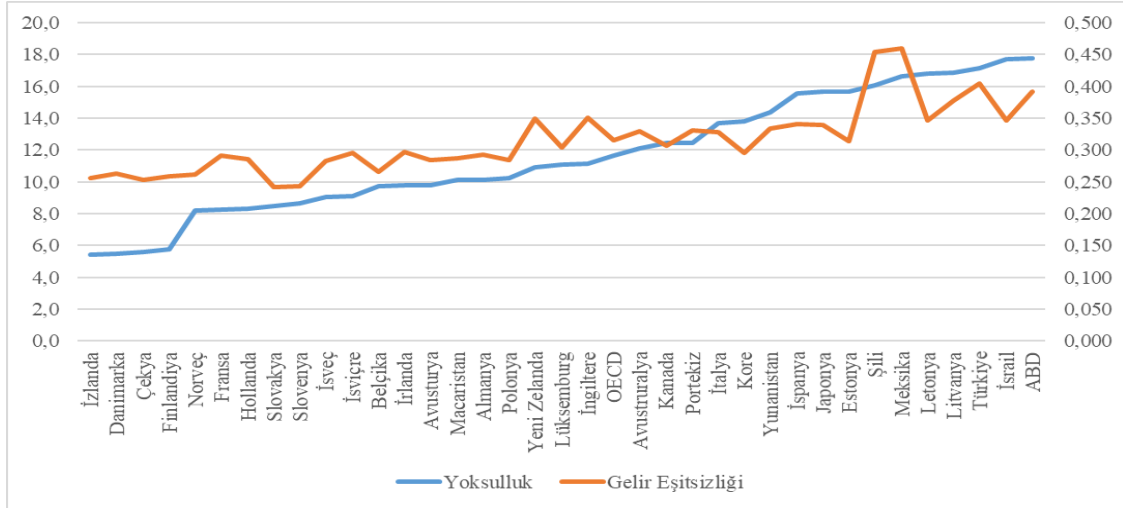

Kaynak: OECD Society at a Glance ,2019 ve OECD Level of GDP per capita, 2019

Gelir eşitsizliği, gelirin veya servetin toplumda eşit dağılmamasının bir sonucu olup, yoksulların ve dezavantajlı grupların toplum içindeki yaşama kabiliyetine zarar vermektedir (OECD, 2019, s.98). Gelir dağılımının yoksulluk üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır.

Örneğin, en yoksul kesimin toplam gelirden aldığı payın artması, dolayısıyla görece gelir eşitsizliğinin azalması yoksulluk oranını azaltabileceken, gelir dağılımında tam tersi bir değişiklik yoksulluk oranını arttırabilecektir. Dolayısıyla yoksullukla mücadele politikalarının gelir dağılımına ilişkin hususları da dikkate alması gerekmektedir. Gelir dağılımındaki eşitsizliği ölçmeye ilişkin en yaygın kullanılan göstergelerden biri Gini katsayısıdır. Gini katsayısı 0-1 arasında değer almakta ve Gini katsayısının aldığı değerin artması gelir dağılımındaki eşitsizliğin arttığını ifade etmektedir. Grafik 6’da gelir dağılımı ve yoksulluk ilişkisi yer almaktadır. Grafik 6’da yer alan bilgilere göre OECD ülkelerinde görece yoksullukla gelir eşitsizliği arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Bu çerçevede, gelir dağılımını iyileştirecek politikaların OECD ülkeleri örneğinde yoksullukla mücadele politikalarına katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

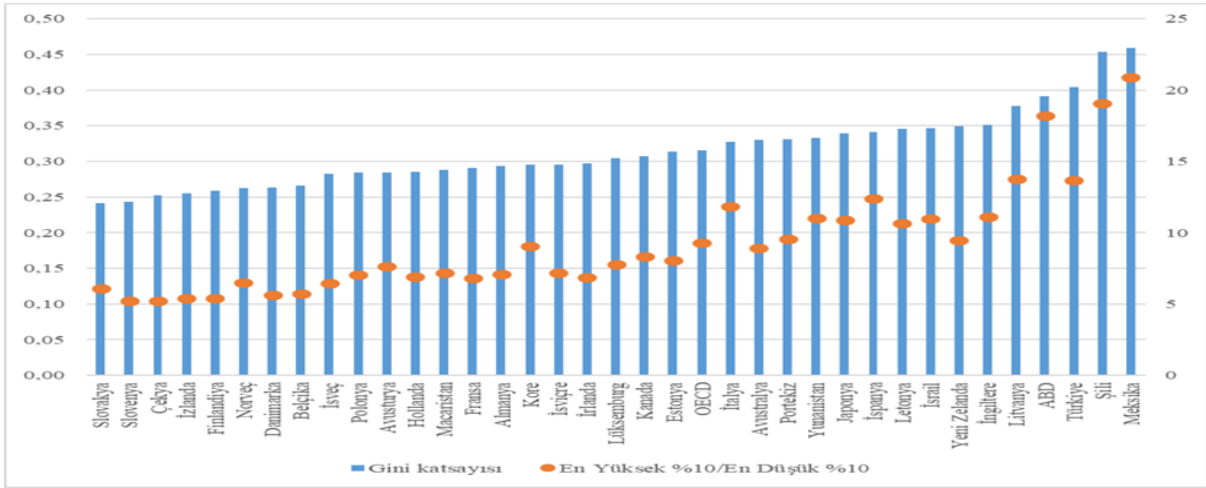
Grafik 6: Yoksulluk ve Gelir Eşitsizliği (2016)

Kaynak: OECD Society at a Glance 2019

2016 yılı verilerine göre OECD ülkelerinin Gini katsayısı değerleri Grafik 7’de yer almaktadır. Söz konusu dönemde, gelir eşitsizliğinin en düşük olduğu ülkelerde (Slovakya, Slovenya, Çekya) Gini katsayısı 0.24-0.25 arasında değişirken, Gini katsayısı Türkiye, Şili ve Meksika’da en yüksek değere ulaşmıştır (0.40-0.45). Diğer taraftan, 2016 yılında OECD ortalaması 0.31 olarak gerçekleşmiştir.

Grafik 7: Gelir Eşitsizliği-Gini Katsayısı (2016)

Kaynak: OECD Society at a Glance 2019

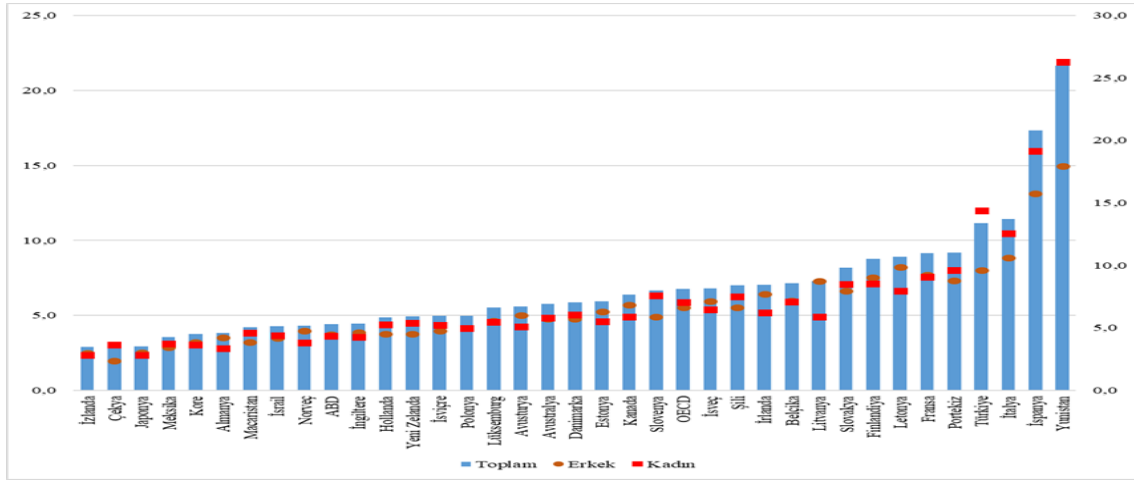
Grafik 7’de yer alan bir başka bilgiye göre, OECD ülkelerinde gelir dağılımının bir göstergesi olarak, gelirden en yüksek pay alan %10’luk kesimin ve gelirden en düşük pay alan %10’luk kesimin ortalama gelirleri arasındaki farka bakıldığında, 2016 yılında OECD ortalamasının 9.3 kat olduğu görülmektedir. Türkiye’de ise söz konusu fark 13.7 kattır. Gelir dağılımından en yüksek ve en düşük pay alan kesimin ortalama gelirleri arasındaki fark 20.9 kat ile en yüksek oranda Meksika’dadır. Yukarıda yer alan bilgiler ışığında, Türkiye’de dünyada yaşanan küresel eşitsizliğin gelişim sürecine paralel olarak, OECD ülkeleriyle bir gelir yakınsaması yaşandığı, ancak Türkiye’deki ülke içi gelir eşitsizliğinin OECD ülkelerinin üzerinde olduğu söylenebilmektedir.

1.2 Sosyal Dışlama

Yoksullukla ilişkili bir diğer kavram ise sosyal dışlamadır. Sosyal dışlama, kişilerin ya da grupların yaşadığı topluma katılımlarının kısmen ya da tamamen ortadan kalkması olarak tanımlanabilmektedir (Laderchi, 2003, s.257). Sosyal dışlama sorunu, yoksulluk bağlamında değerlendirildiğinde, bireylerin gelir yoksulluğu sınırının altında olması bireylerin temel ihtiyaçlarını dahi gideremeyerek sosyal hayatta var olmalarına engel olmaktadır. Diğer taraftan, yoksulluk çok boyutlu bir biçimde tanımlandığında eğitim, sağlık ve yaşam standardına ilişkin göstergeleri de içerdiğinden sosyal dışlama açısından önemli bir ölçüt olmaktadır. Benzer şekilde gelir dağılımındaki adaletsizlik de bireylerin topluma katılım seviyelerine zarar veren bir başka olgu olduğundan sosyal dışlamanın bir göstergesi olarak değerlendirilebilmektedir. Ayrıca, işsizlik de bireylerin gelir düzeylerinde azalmaya yol açarak bireylerin toplumsal hayata katılımlarına zarar vermekte ve sosyal dışlamaya yol açmaktadır. Bu çerçevede, OECD

ülkelerinde işsizlik oranlarına sosyal dışlamanın bir göstergesi olarak Grafik 8’de yer verilmiştir. OECD ülkelerinde 15-64 yaş arası ortalama işsizlik oranı 2017 yılında %6.7 olarak gerçekleşirken, bu oran kadınlarda %7 erkeklerde %6.6 olmuştur. Türkiye ise aynı dönemde, %11.2 ile işsizlik oranının en yüksek olduğu dördüncü OECD ülkesi olmuştur. Diğer taraftan Türkiye Yunanistan ve İspanya’dan sonra kadın işsizlik oranının en yüksek olduğu üçüncü OECD ülkesi olmuştur. 2017 yılında Türkiye’de erkek işsizlik oranı %9.6 olurken, kadın işsizlik oranı %14.4 olarak gerçekleşmiştir.

Grafik 8: OECD Ülkelerinde İşsizlik Oranları (2017)

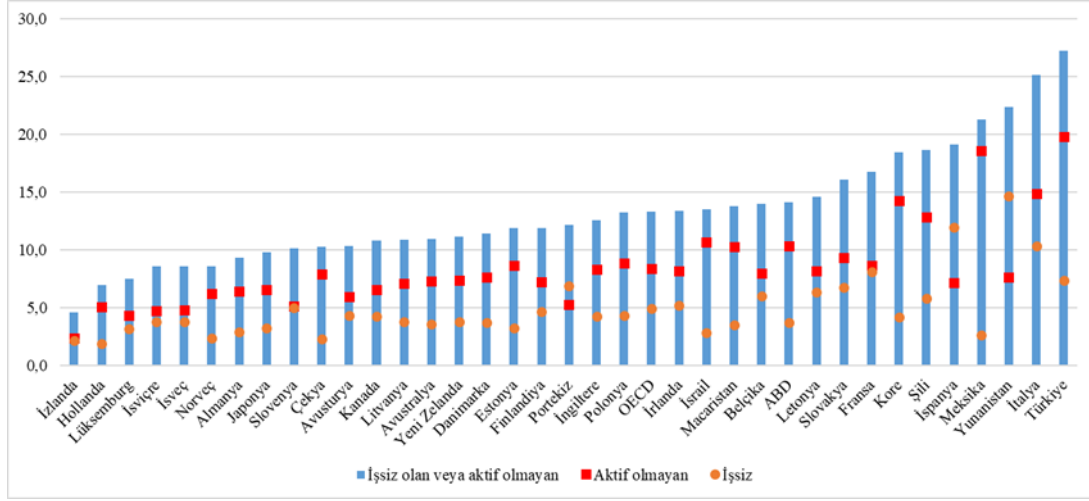

Kaynak: OECD Society at a Glance 2019

Son olarak Grafik 9’da gençlerde sosyal dışlamanın bir göstergesi olarak işsiz olan ya da herhangi bir eğitim ya da staj görmeyen (aktif olmayan) 15-29 yaş arası nüfusun oranı yer almaktadır. Grafığe göre, OECD ülkelerinde genç işsizlik oranı %4.9 iken aktif olmayan nüfusun oranı %8.4’tür. Dolayısıyla OECD ülkelerinde 2017 yılında genç nüfusun ortalama olarak %13.4’ü ne herhangi bir iş kolunda istihdam edilmekte ne de eğitim ya da staj görmektedir. Türkiye ise, Yunanistan ve İtalya’dan sonra %7.4 ile genç işsizlik oranının en yüksek olduğu üçüncü ülke olurken, aktif olmayan genç nüfusun en yüksek olduğu OECD ülkesi olmuştur. Bu çerçevede, Türkiye’de aktif olmayan genç nüfusun oranı %19.8’dir. Buna göre, Türkiye’de genç nüfusun %19.8’i iş aramamaktadır. Söz konusu rakamın yüksek olmasına yol açan faktörlerden birinin gençlerin iş bulma inançlarının kalmaması olduğu düşünülmektedir. Benzer şekilde, Türkiye’de gençlerin %27.2’si ne herhangi bir işkolunda istihdam edilmekte ne de herhangi bir eğitim ya da staj faaliyetinde yer almaktadır. Türkiye bu rakamla da OECD ülkeleri arasında birinci sırada yer almıştır. OECD (2019)’ye göre, ortaöğretim seviyesinde eğitim gören gençlerin üniversite seviyesinde eğitim gören gençlere göre işsiz olma ya da aktif olmama olasılığı üç kat artmaktadır. Dolayısıyla Türkiye’de söz

konusu oranının yüksekliğine yol açan sebeplerden birinin de yeterli istihdam olanaklarının olmamasının yansira gençlerin donanim eksiklikleri olduğu düşünülebilir.

Grafik 9: Gençlerde İşsizlik ve Aktif Olmayan Nüfusun Oranı (2017)

Kaynak: OECD Society at a Glance 2019

1.3 Çok Boyutlu Yoksulluk

Yoksulluğun tanımlanmasına ilişkin temel yaklaşım gelir düzeyinin yetersizliğini esas alsa da yoksulluk hem geliri hem de gelir dışı faktörleri içinde bulunduran çok boyutlu bir problemdir. Yoksulluğun çok boyutlu bir problem olduğu düşüncesi Amartya Sen (1987) tarafından ortaya konulan “yapabilirlikten yoksunluk” kavramı ile ele alınmıştır. Bu çerçevede ele alınan yoksulluk tanımında, bireylerin neler yapıp neler yapamadıklarına odaklanılmaktadır. Bu yaklaşımda, gelir bir amaç değil, bireylerin yapabilirliklerinin artırılmasında bir araçtır. Sen’in söz konusu yaklaşımında yer alan iki temel kavram “yapabilirlikler” ve “işlevler”dir. İşlevler, kişinin yapmaya değer verdiği şeyler iken, yapabilirlikler ise, bireylerin bu işlevleri yerine getirebilme özgürlüğüdür (Yuncu,2005, ss.5-8). Bireylerin önem verdiği işlevler mutlu olmak, yeterli beslenmek, sağlıklı olmak, eğitim almak ya da barınma koşulları gibi farklı şekillerde olabilir. Yapabilirliklerse, kişinin ulaşabildiği işlev birleşimleridir. “Yapabilirlikten yoksunluk” yaklaşımı hem insani kalkınma alanındaki çalışmaları hem de yoksulluk literatürünü etkilemiştir. Bu çerçevede, yoksulluğun belirlenmesinde gelir dışındaki faktörlerin de etkili olduğu görüşü yaygınlık kazanmış ve 2010 yılında İnsani Gelişme Raporu’nda Alkire ve Santos (2010) tarafından geliştirilen “çok boyutlu yoksulluk endeksi” yer almıştır. Söz konusu endekste, yoksulluk, geniş boyutlara sahip bir kavram olarak ele alınmaktadır. Yoksulluğun boyutları, sağlık, eğitim ve yaşam standardına ilişkin göstergeler çerçevesinde değerlendirilmektedir. Çok boyutlu yoksulluk endeksinde, beslenme düzeyi ve çocuk ölüm

oranı sağlık boyutuna ilişkin göstergeler çerçevesinde değerlendirilirken, okullaşma oranı ve okula kayıtlı ocuk sayısı eğitim boyutuna ilişkin göstergeleri oluşturmaktadır. Yaşam standardı boyutu ise; temiz içme suyuna erişim, pişirme yakıtı, barınma koşulları, hane halkının sahip olduğu varlıklar çerçevesinde belirlenmektedir (Alkire ve Jahan, 2018, ss.8-9). 2018 yılında küresel çok boyutlu yoksulluk endeksi gelişmekte olan 105 ülke (dünya nüfusunun yaklaşık %77'si) için oluşturulmuştur. Söz konusu 105 ülkenin yaklaşık 5.7 milyar olan nüfusunun 1.3 milyarı çok boyutlu yoksulluk içinde yaşamaktadır. Endeksten elde edilen bilgilere göre, çok boyutlu yoksulluk tüm gelişmekte olan ülkelerde görülmekle birlikte daha çok Sahra Altı Afrika ve Güney Asya'da yoğunlaşmıştır (OPHI, 2018). Çok boyutlu yoksulluk endeksi gelişmekte olan ülkeler bağlamında yoksulluğu geniş boyutlarda lmlediği için OECD lkeleri arasında bir karşılaştırmaya izin vermemektedir. OECD lkeleri arasında yoksulluğun çok boyutlu bir göstergesinin değerlendirilmesi için bu çalışmada OECD tarafından oluşturulan daha iyi yaşam endeksi (better life index) göstergelerinden yararlanılmıştır. Söz konusu endekte OECD lkelerinde yaşam koşulları, gelir düzeyinin dışında, barınma koşulları, eğitim, sağlık düzeyi, istihdam olanakları ve yaşam memnuniyeti göstergeleri çerçevesinde ele alınmaktadır. Söz konusu göstergelerden oluşan 2016 yılı endeks değerlerine göre Türkiye 36 OECD lkesi arasında 35. sırada yer almaktadır (OECD, 2017). Eğitim düzeyine ilişkin göstergelere bakıldığında Türkiye'de 25-64 yaş arası yetişkinlerin %39'u lise eğitimini tamamlarken bu alanda OECD ortalaması %78'dir (OECD, 2017). Sağlık düzeyine ilişkin göstergelere bakıldığında ise, Türkiye'de ortalama yaşam süresi 78 yıl iken, OECD lkelerinde 80 yıldır (OECD, 2017). Benzer Şekilde içme suyunun kalitesine ilişkin memnuniyet düzeyi OECD lkelerinde ortalama olarak %81 iken, Türkiye'de %65'dir. Söz konusu endeks çerçevesinde ele alınan bir başka gösterge olan istihdam olanaklarına bakıldığında da OECD lkelerinde 15-64 yaş arası istihdam oranı %68 iken, Türkiye'de %52 olduğu görülmektedir (OECD, 2017). Bu erevede, Grafik 2.'de yer aldığı üzere yoksulluğun büyüklüğü sadece gelir seviyesi üzerinden ele alındığında Türkiye'nin görelili yoksulluğun en yüksek olduğu 3. OECD lkesi olduğu görülürken, gelir dışı faktörlerin de yoksulluğun tanımlanmasında dikkate alınmasıyla Türkiye'nin çok boyutlu yoksulluk göstergeleri açısından bir sıra daha gerileyerek çok boyutlu yoksulluğun en yüksek seviyede olduğu 2. OECD lkesi olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

1.4 Yoksulluk ve Kalkınma

Yoksullukla yakından ilişkili olan bir diğer kavram ise iktisadi kalkınmadır. İktisadi kalkınma, kişi başına düşen gelirin artmasının yanı sıra sosyal, kurumsal ve ekonomik dönüşümleri de

içeren, insanların yaşam standartlarının iyileşmesi ile sonuçlanan devamlılığı olan bir süreçtir. Bu çerçevede, kalkınma ile birlikte hem gelir yoksulluğunun hem de çok boyutlu yoksulluğun azalması beklenmektedir. 2016 yılı Dünya Bankası Küresel İzleme Raporu (Global Monitoring Report)'na göre, 2000 yılından itibaren sağlanan kalkınma süreci ile birlikte 1 milyar insan dünya genelinde aşırı yoksulluktan kurtulmuş, çocuk ölüm oranlarında azalma ve okula giden çocuk sayısında artış gerçekleşmiştir. Salgın hastalıklarla mücadelede önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Ancak Dünya genelinde halen 700 milyonun üstündeki insan günlük 1.90 dolar olan aşırı yoksulluk sınırının altındadır. Bu çerçevede, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması ile birlikte yoksulluğun, hem gelir artışı sağlanarak hem de yaşam standartları iyileştirilerek çok boyutlu yoksulluk tanımı çerçevesinde azaltılması hedeflenmektedir.

2016 yılı İnsani Gelişme Raporu (Human Development Report)'na göre, insani kalkınma, özgürlüklerin genişletilmesi, bireylerin ulaşabilecekleri alternatiflerin artırılması ile ilgilidir. Sen (1987) tarafından ortaya konan “yapabilirlikten yoksunluk” kavramının literatürde yerini alması ile birlikte yoksullukta gelir temelli yaklaşımın yerini çok boyutlu yoksulluk yaklaşımının almasına benzer eğilim insani kalkınma anlayışında da gerçekleşmiş, çok boyutlu yoksulluk yaklaşımında olduğu gibi insani kalkınma yaklaşımı da bireylerin yapabilirliklerinin genişletilmesi üzerinde durmuştur. Bu duruma paralel olarak, insani kalkınmanın ölçülebilmesi amacıyla oluşturulan insani kalkınma endeksi (human development index) insani kalkınma için önemli olan gelir dışındaki diğer temel göstergeleri de içermiştir. Söz konusu göstergelerden doğumdan itibaren ortalama yaşam beklentisi (life expectancy at birth) uzun ve sağlıklı yaşama düzeyini yansıtırken, ortalama okullaşma yılı (mean years of schooling) ile beklenen okullaşma yılı (expected years of schooling) bilgi edinme yeteneğini yansıtmaktadır. Kişi başı milli gelir ise yeterli bir yaşam standardına sahip olma düzeyini göstermektedir. Tablo 2’de 2018 yılı için insani kalkınma endeksi değerleri yer almaktadır. Endeks değerlerine göre; Norveç, İsviçre ve Avustralya insani kalkınmanın en yüksek seviyede gerçekleştiği ülkeler olurken, Macaristan, Türkiye ve Meksika insani kalkınmanın en düşük olduğu ülkeler arasındadır. Kalkınmanın temel amaçlarından birinin yoksulluğun azaltılması olduğu dikkate alındığında Türkiye ile birlikte Macaristan ve Meksika’nın yoksulluk sorunu ile mücadele için kalkınma konusunda yol kat etmeleri gerekmektedir.

Tablo 2: OECD Ülkelerinde İnsani Kalkınma Endeksi (2018)

1	Norveç	0.953	19	İsrail	0.903
2	İsviçre	0.944	20	Kore	0.903
3	Avustralya	0.939	21	Fransa	0.901
4	İrlanda	0.938	22	Slovenya	0.896
5	Almanya	0.936	23	İspanya	0.891
6	İzlanda	0.935	24	Çekya	0.888
7	İsveç	0.933	25	İtalya	0.88
8	Hollanda	0.93	26	Estonya	0.871
9	Danimarka	0.929	27	Yunanistan	0.87
10	Kanada	0.926	28	Polonya	0.865
11	ABD	0.924	29	Litvanya	0.858
12	İngiltere	0.922	30	Slovakya	0.855
13	Finlandiya	0.92	31	Letonya	0.847
14	Yeni Zelanda	0.917	32	Portekiz	0.847
15	Belçika	0.916	33	Şili	0.843
16	Japonya	0.909	34	Macaristan	0.838
17	Avusturya	0.908	35	Türkiye	0.791
18	Lüksemburg	0.904	36	Meksika	0.774

Kaynak: UNDP (2018), Human Development Indices and Indicators

1.5 Sübjektif Yoksulluk

Sübjektif yoksulluk kavramı bireysel algılara dayanmaktadır. Buna göre sübjektif yoksulluk, bir kişinin yaşam koşullarından düşük seviyede memnun olması olarak tanımlanabilmektedir. Söz konusu memnuniyet seviyesini, kişinin gelir düzeyi, eğitim ve sağlık durumu, sahip olduğu boş zaman gibi göstergeler belirleyebilmektedir. Sübjektif yoksulluğun belirlenmesinde, toplumda kimlerin kendini yoksul olarak tanımladığı ya da bireylerin toplum içinde kendi durumlarını nasıl değerlendirdiği dikkate alınır. Bu çerçevede yapılacak anketler çerçevesinde bireylerden mutluluk seviyelerini değerlendirmeleri istenebilir. Sübjektif yoksulluğun belirlenmesine ilişkin bir başka yaklaşımda ise, bireylerin yaşam seviyelerinden memnun olmaları için gerekli olan minimum gelir seviyesini belirtmeleri istenebilir. (Nandori, 2014, s.4424-4425). Sübjektif yoksulluk göstergelerine ilişkin çalışmalar iki farklı çalışma grubu tarafından yürütülmüştür. Van Praag (1971) gelir değerlendirme anketi ile bireylerin iyi olma durumuna ilişkin öznel verileri toplamıştır. Deleeck vd. (1988) ise sübjektif yoksulluk sınırını tanımlamışlardır (Nandori, 2014, s.4424).

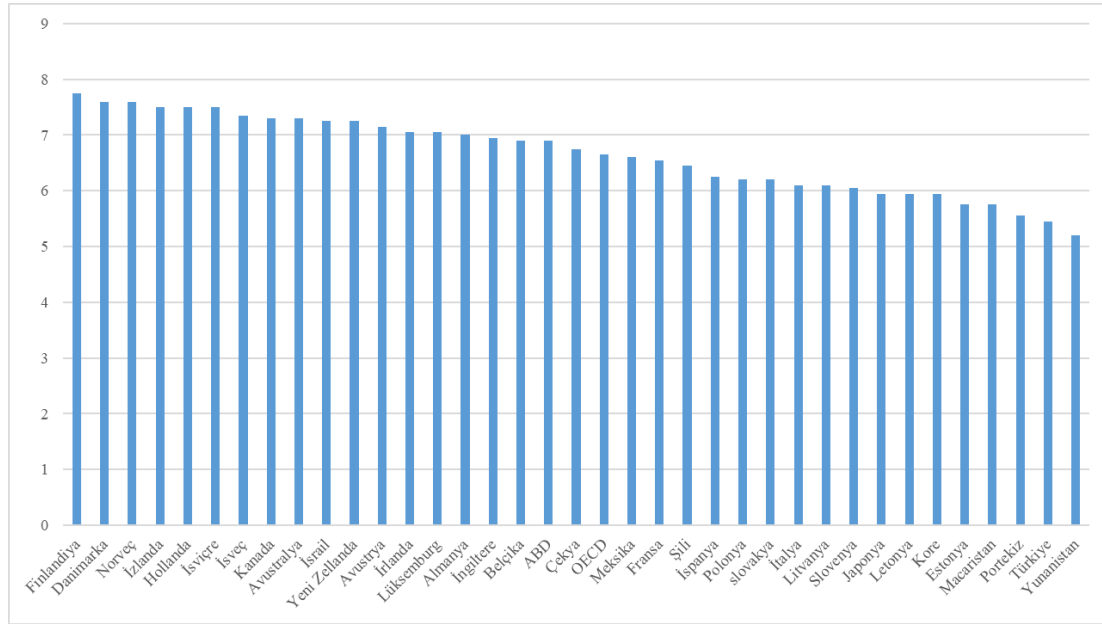
Yoksulluk analizleri temel olarak objektif yaklaşıma dayanmaktadır. Bu çerçevede, mutlak ile göreceli yoksulluk ölçütleri ile çok boyutlu yoksulluk göstergeleri objektif yoksulluğun

tanımlanmasında nesnel birer ölçüt olarak kullanılabilir. Diğer yandan son dönemlerde subjektif yoksulluğu ele alınmasına ilişkin ilgi artmıştır. Bunun temelinde ise yoksullukla mücadele politikaları oluşturulurken yoksul bireylerin görüşlerinin de dikkate alınması düşüncesi yatmaktadır (Lok-Dessallien, 1999, s.3).

Sübjektif yoksulluğun bir göstergesi olarak oluşturulan OECD yaşam memnuniyeti verileri bireylerin kendi yaşamlarını nasıl değerlendirdiklerini ölçmekte ve yaşam kalitesine ilişkin daha objektif göstergelerin tamamlayıcısı olmaktadır (OECD, 2019, s.122).

Grafik 10’da yer alan sonuçlara göre, bireylerden 2016-2017 yıllarında yaşamdan memnuniyet seviyelerini 0 ile 10 puan arasında değerlendirmeleri istendiğinde OECD ortalaması 6.7 olarak gerçekleşmiştir. En yüksek yaşam memnuniyetine sahip olan ülkeler Finlandiya (7.75), Danimarka (7.6), Norveç (7.6) olurken, Portekiz (5.55), Türkiye (5.45) ve Yunanistan (5.2) ise en düşük yaşam memnuniyetine sahip ülkeler olmuşlardır.

Grafik 10: OECD Ülkelerinde Yaşam Memnuniyeti (2016-2017)

Kaynak: OECD Society at a Glance 2019

Grafik 10’da yer alan veriler değerlendirildiğinde, Türkiye’nin objektif yoksulluk göstergelerinde (görelî yoksulluk, sosyal dışlama, çok boyutlu yoksulluk) olduğu gibi subjektif yoksulluk göstergeleri açısından da OECD ülkelerinin gerisinde olduğu görülmektedir.

2. Sonuç ve Değerlendirme

Yoksulluk, bir yandan toplumsal adalet duygusu ortadan kaldırarak sosyal uyumu bozan, diğer yandan, kaynakların etkin kullanımını sınırlayarak ekonomik potansiyelin yeterince değerlendirilmemesine yol açan iktisadi ve toplumsal bir sorundur. Yoksullukla mücadele politikalarının oluşturulmasında ve politikaların başarı şansının arttırılmasında yoksul kavramının tanımı ve yoksulluğun ölçülmesinde hangi göstergelerin kullanıldığı önem taşımaktadır. Bu çerçevede, yoksulluk çalışmalarında, yoksulluğu gelir yetersizliği olarak gören anlayışın yerini, yoksullukla mücadeleyi bireylerin önündeki seçeneklerin ve bireylerin özgürlüklerinin arttırılması olarak gören yaklaşım almıştır. Bu doğrultuda, bu çalışmada, Türkiye’de yoksulluğun boyutlarının hem gelir yoksulluğu çerçevesinde hem de bireylerin yaşam standartları çerçevesinde OECD ülkeleri ile karşılaştırılarak araştırılması amaçlanmıştır.

Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre, bir yandan, Türkiye’nin kriz dönemleri dışındaki büyüme performansının Türkiye ile OECD ülkeleri arasındaki gelir farkını azaltarak ülkeler arası gelir eşitsizliğinin azalmasına katkı sağlarken, diğer yandan, Türkiye’de yoksulluk ve gelir eşitsizliğinin OECD ülkelerinin üzerinde olduğu görülmüştür. 2016 yılı verilerine göre, Türkiye, görece yoksulluk oranının en yüksek olduğu üçüncü OECD ülkesi olurken, Türkiye’de özellikle kadın ve çocuk yoksulluğu OECD ortalamasının oldukça üzerinde gerçekleşmiştir. Çalışmada elde edilen bir başka sonuca göre, OECD ülkeleri çerçevesinde ele alınan yoksulluk ve gelir eşitsizliği arasındaki ilişki ve Türkiye’nin gelir eşitsizliği açısından OECD ülkelerinin gerisinde kalması, Türkiye’de yoksulluğun azaltılmasında gelir eşitsizliğini azaltma yönünde uygulanacak politikaların önemli rol oynadığını ortaya koymuştur. Sosyal dışlama sorunu yoksulluğu da beraberinde getirmekte bu çerçevede, Türkiye’de işsizlik oranlarının yüksekliği ve özellikle aktif olmayan genç nüfusun oranı yoksulluk sorununu derinleştirmektedir. Türkiye’deki yoksulluk sorunu yaşam standartları üzerinden çok boyutlu bir şekilde değerlendirildiğinde de Türkiye’nin OECD ülkeleri arasında arka sıralarda olduğu görülmektedir. Buna göre Türkiye, 2016 yılında, görece yoksulluk oranının en yüksek olduğu üçüncü OECD ülkesi iken, çok boyutlu yoksulluğun en yüksek olduğu ikinci OECD ülkesi olmuştur. Söz konusu veriler doğrultusunda, sonuç olarak, Türkiye’de yaşayan bireylerin yaşam memnuniyet düzeyi OECD ülkelerinin gerisinde kalmaktadır.

Türkiye ve OECD ülkelerinde yoksulluğa ilişkin yukarıda ele alınan göstergeler değerlendirildiğinde, Türkiye’deki yoksulluğun OECD ülkelerinden farklılaşmasına yol açan temel sorunlar dikkati çekmektedir. OECD ülkeleriyle kıyaslandığında Türkiye’de yoksulluğun en önemli nedenlerinden birini çocuk yoksulluğu oluşturmaktadır. Türkiye’de çocuk

yoksulluğu OECD ülkelerinin yaklaşık iki katıdır. Diğer taraftan, Türkiye, ele alınan dönemde OECD ortalamasının üzerinde bir büyüme performansı sergilemesine rağmen, Türkiye'deki ülke içi gelir eşitsizliğinin OECD ülkelerine kıyasla yüksekliği söz konusu dönemde yoksulluk sorununun derinleşmesinin bir diğer nedeni olmuştur. Benzer şekilde OECD ülkelerine kıyasla Türkiye'de işsizlik oranının ve özellikle kadın işsizlik oranının yüksekliği özellikle kadın ve çocuk yoksulluğu ile mücadeleyi zorlaştırmıştır. Türkiye'de aktif olmayan genç nüfusun yüksek seviyede olması ve bunun nedeni olarak istidam ve eğitim olanaklarının yetersizliği, OECD ülkelerinden farklı olarak Türkiye'de yoksulluk sorunun kalıcı hale gelmesine neden olan bir diğer önemli noktayı oluşturmaktadır. Yoksulluk, çok boyutlu bir biçimde değerlendirildiğinde de Türkiye'de iktisadi büyüme sürecinin yaşam standartlarını iyileştirerek, çok boyutlu yoksulluğu azaltacak şekilde yeterince evrilemediği görülmektedir. Türkiye'de OECD ülkelerine kıyasla insani kalkınmanın düşüklüğü de Türkiye'deki yoksulluk sorunun, OECD ülkelerinden farklılaşmasına neden olan bir diğer önemli alanı oluşturmaktadır.

Türkiye'de yoksulluk sorununa ilişkin bu çalışmadan elde edilen sonuçlar, yoksullukla mücadelede uygulamaya konulması gereken öncelikli politika alanlarını ortaya çıkarmaktadır. Bu çerçevede, kadın yoksulluğunun azaltılmasında kadın istihdamını teşvik edecek politikaların uygulanması ve kadın istihdamının ve ücret seviyelerinin artırılması için kadınların eğitim seviyelerinin yükseltilmesine ilişkin mekanizmaların oluşturulması gerekmektedir. Benzer şekilde, kadınların gelirlerinin önemli bir kısmını aileleri için harcadıkları görüşünden hareketle kadın yoksulluğunun azaltılması çocuk yoksulluğunun azaltılması sürecine katkıda bulunacaktır. Türkiye'de işsizlik oranlarının azaltılması ebeveynlerin iş bulması sonucu çocuk yoksulluğunun azaltılmasına katkı sağlayacaktır. Sağlık ve eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması da çocuk yoksulluğunun azaltılmasında bir diğer önemli noktayı oluşturmaktadır. Çalışmadan elde edilen bir başka sonuç ise, yoksulluk ve gelir eşitsizliği arasındaki ilişki ve Türkiye'de gelir eşitsizliğinin yüksekliğidir. Bu noktada, ülke içi gelir eşitsizliği ile mücadele, Milanovic (2016, s.233-239) tarafından önerilen donanımlarda eşitliğin sağlanması hususunun önemli olduğu düşünülmektedir. Söz konusu yaklaşımda, özel servet ve eğitim ile elde edilen donanımlara vurgu yapılmakta, bu çerçevede, miras yoluyla büyük servetlerin aktarılmasının vergileme yoluyla dengelenmesi ve yüksek getirisi olan kaliteli okullarda eğitime erişimin eşit olması önerilmektedir. Bu çerçevede devlet desteği ile tüm okulların kaliteli eğitim verir hale gelmesinin önemine işaret edilmektedir. Buraya kadar bahsedilen yoksulluğu azaltıcı öneriler bireylerin "yapabilirliklerini" arttırarak çok boyutlu yoksulluğun azaltılmasına da katkı sağlayacaktır. Ayrıca, OECD (2018) Sosyal Harcamalar

Veri Tabanına göre, Türkiye’de sosyal harcamaların oranı OECD ülkelerinin gerisinde kalmaktadır. Bu çerçevede, Türkiye’de sosyal harcamaların artırılması yoluyla eğitim, sağlık ve barınma koşullarının iyileştirilmesi çok boyutlu yoksulluğun azaltılmasına yardımcı olacaktır. Söz konusu politikalar çerçevesinde gelir yoksulluğu ve çok boyutlu yoksulluk sorunu ile mücadele edilmesi bireylerin yaşamdan memnuniyet seviyelerinin artması ve dolayısıyla subjektif yoksulluk algısının azalması ile sonuçlanacaktır.

Kaynakça

- Alkire, S., Jahan, S. (2018). The New Global MPI 2018: Aligning with the Sustainable Development Goals. *HDRO Occasional Paper*, New York: UNDP.
- Alkire, S., Santos, M.E. (2010). Acute Multidimensional Poverty: A New Index for Developing Countries. *OPHI Working Papers*, No.38, Oxford: University of Oxford.
- Beteille, A. (2003). Poverty and inequality. *Economic and Political Weekly*, 38(42), 4455-4463.
- Deleeck, H., de Lathouwer, L., van den Bosch, K. (1988). Social indicators of social security: a comparative nalysis of five countries. Antwerp: Center for Social Policy.
- Laderchi, C. M., Saith, R., & Stewart, F. (2003). Does it matter that we do not agree on the definition of poverty? A comparison of four approaches. *Oxford Development Studies*, 31(3), 243-274.
- Lee, J. (2014). Poverty, An Overview. A. C. Michalos (Ed.), *Encyclopedia of quality of life and well-being research* (ss.4980-4984). Dordrecht: Springer
- Lok-Dessalien, R. (1999). Review of Poverty Concepts and Indicators. New York: UNDP.
- Milanovic, B. (2016). *Global Inequality: A New Approach for the Age of Globalization*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Nandori, E. S. (2014). Objective and Subjective Poverty. A. C. Michalos (Ed.), *Encyclopedia of quality of life and well-being research* (ss.4424-4427). Dordrecht: Springer
- OECD. (2017). *How’s Life? 2017: Measuring Well-being*. Paris: OECD Publishing.
- OECD. (2018). Social Expenditure Database, <http://www.oecd.org/social/expenditure.htm> (Erişim Tarihi: 25.12.2019).
- OECD. (2019). GDP Volume – Annual Growth Rates in Percentage, <https://stats.oecd.org/index.aspx?queryid=60703>(Erişim Tarihi: 24 Aralık2019)
- OECD. (2019). Level of GDP Per Capita, https://stats.oecd.org/index.aspx?DataSetCode=PDB_LV (Erişim Tarihi: 24 Aralık2019)
- OECD. (2019). Poverty gap (indicator), <https://data.oecd.org/inequality/poverty-gap.htm> (Erişim Tarihi: 24 Aralık2019)
- OECD. (2019). *Society at a Glance: OECD Social Indicators*. Paris: OECD Publishing.
- Oxford Poverty and Human Development Initiative. (2015). *Global Multidimensional Poverty Index 2015*. Oxford: University of Oxford.

- Oxford Poverty and Human Development Initiative. (2018). *Global Multidimensional Poverty Index 2018: The Most Detailed Picture to Date of the World's Poorest People*. Oxford: University of Oxford.
- PovcalNet. (2015). Regional aggregation using 2011 PPP and \$1.9/day poverty line, <http://iresearch.worldbank.org/PovcalNet/povDuplicateWB.aspx#> (Erişim Tarihi:15.08.2019).
- Ravallion, M. (2016). *The Economics of Poverty: History, Measurement, and Policy*. Oxford and New York: Oxford University Press.
- Rowntree, B. (1901). *Poverty: A study of town life*. London: Macmillan.
- Sen, A. (1987). *Commodities and Capabilities*. Amsterdam: North-Holland.
- Townsend, P. (1979). Poverty in United Kingdom: A Survey of Household Resources and Standards of Living. *Hamondworth:Penguin*.
- TÜİK. (2019). Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2018, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30755> (Erişim Tarihi:30.12.2019).
- UNDP. (2017). *Human Development Report 2016: Human Development for Everyone*. New York: UN.
- UNDP. (2018). Human Development Indices and Indicators: 2018 Statistical Update, <http://www.hdr.undp.org/en/2018-update> (Erişim tarihi: 02.09.2019).
- Van Praag, B. M. S. (1971). The welfare function of income in Belgium: An empirical investigation, *European Economic Review*, 2, 337-369.
- World Bank. (2000). *World Development Report 2000/2001: Attacking Poverty*. Washington, DC:World Bank.
- World Bank. (2015). Databank-Poverty and Equity, <https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=poverty-and-equity-database> (Erişim Tarihi:15.08.2019).
- World Bank. (2016). *Global Monitoring Report 2015/2016: Development Goals in an Era of Demographic Change*. Washington, DC: World Bank.
- World Bank. (2019). Povety Data, <https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=poverty-and-equity-database> (Erişim Tarihi:05.01.2020).
- <https://data.worldbank.org/topic/poverty?end=2018&start=2009>
- Yuncu, D. L. (2005). İki Yoksulluk Yaklaşımı: A.Sen'in Yapabilirlikten Yoksunluk Teorisi ve Toplumsal Dışlanma Çerçevesinin Karşılaştırması. *Araştırma Raporu*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu.